

REFERENCES

1. Barzii Yu. Implementation CLIL methods at the English lessons in higher maritime educational institutions / Yu. Barzii, Yu. Grishko // Young Scientist. – Issue 7.2 (71.2). – 2019. – P. 1–4.
2. IMO Model Course 3.17. Maritime English. – London: IMO Publishing, 2015.
3. Lucky Voyage: course book / [K. Boiko, V. Kudryavtseva, L. Lipshyts etc.]. – Kherson : STAR, 2020. – 316 p.

4. Montel E. The CLIL Method of Teaching: 4 Ways to Implement This Method in Class. URL: <https://www.fluentu.com/blog/educator/clil-method-of-teaching/> (date of appeal: 10 March 2020).

5. Smelikova V. B. The use of the case-technologies in teaching Maritime English in a competency-based approach. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2015. – III (33). – Issue 66. – P. 16–19.

Дата надходження до редакції: 23.03.2020 р.

УДК 811.111:378

DOI: 10.37026/2520-6427-2020-102-2-102-106

Мар'яна СОКОЛ,

доктор педагогічних наук,
професор кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Ольга ЦАРИК,

доктор педагогічних наук,
професор кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій
Тернопільського національного
економічного університету

Надія ГУПКА-МАКОГІН,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій
Тернопільського національного
економічного університету

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДУ «ФІШБОУН» У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті схарактеризовано метод «фішбоун», основне завдання якого – розвивати в здобувачів освіти під час роботи в групах або парах навички критичного мислення та роботи з інформацією, вміння ставити і розв'язувати проблеми; допомогти у встановленні взаємозв'язку між причинами та наслідками ініціативної компетентності, здійсненні обґрунтованого вибору. Доведено ефективність використання даного методу на практичних заняттях з англійської мови.

Ключові слова: метод «фішбоун», робота в парах, робота в групах, причинно-наслідкові зв'язки, аналіз інформації.

В статті охарактеризован метод «фішбоун», основная задача которого – развивать в соискателей образования при работе в группах или парах навыки критического мышления и работы с информацией,

умение ставить и решать проблемы; помочь в установлении взаимосвязи между причинами и последствиями иноязычной компетентности, осуществлении обоснованного выбора. Доказана эффективность использования данного метода на практических занятиях по английскому языку.

Ключевые слова: метод «фишбоун», работа в парах, работа в группах, причинно-следственные связи, анализ информации.

Modern educational trends require that classes in higher education institutions should be distinguished by a practical orientation and the student does not act passively in classes, but is an active participant in the educational process. The article focuses on the basic importance and objectives of the «fishbone» method, which enables organizing work in groups or in pairs, to help

recipients see the relationship between the causes and consequences of foreign language competence. The influence of this method on the development of students' critical thinking has been considered. The efficiency of using this method in English classes has been distinguished. The scheme of «fishbone» has been presented in the article. It has been conducted that this approach can be used as a separate methodical method for analysis of any situation or to act as a strategy of the whole lesson. It is most effectively used in the generalization and systematization of knowledge, when the material on the topic has already been learned and it is necessary to bring all the learned concepts into a coherent system that involves the disclosure and assimilation of relationships and relations between its elements. The essence of this methodical reception is establishing causality between the object of analysis and making informed choices, and the method allows students to develop skills in working with information and the ability to analyze and solve problems. A «fishbone» is one of the methods of critical thinking, which by formulating conflicting questions, through analysis and processing of information, leads to clarification or solution of a problem. This method promotes the development of student speech (where the student does not think about grammar rules, but simply reveals the essence of the issue), teaches co-operation, the ability to navigate the language situation, enables students to be active participants in the learning process.

Key words: «Fishbone» method, pair work, group work, cause and effect connections, information analysis.

Актуальність. Сучасна освіта – не тільки важливий чинник розвитку особистості, а й невід’ємна складова соціокультурного середовища, в якому живе і розвивається зростаюча особистість. Новітні освітні тенденції сприяють тому, що заняття у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) вирізняються практичною спрямованістю, коли студент не просиджує пасивно на заняттях, а є активним учасником навчального процесу. У зв’язку з цим педагогам варто враховувати інтереси і потреби як суспільства в цілому, так і окремо взятого студента, розвивати його здібності, створювати на заняттях ситуації, максимально наближені до життєвих, коли здобувачі освіти, майбутні фахівці з іноземної мови, зможуть проаналізувати ту чи іншу ситуацію, знайти шляхи вирішення проблеми й, зрештою, зробити правильні висновки. Ключова роль викладача при цьому – бути помічником, наставником, людиною, яка організовує та спрямовує процес навчання, допомагає студенту навчатися.

Завдання ЗВО сьогодні полягає в тому, щоб навчити студентів планувати свою інформаційну та інноваційну діяльність, самостійно здобувати знання, формувати творчий підхід до використання знань на практиці (найкраще цьому сприяє вміння подати, відстояти та реалізувати власний проєкт чи ідею). Однак, щоб навчитися це робити, сучасному здобувачеві освіти необхідно відходити від традиційних методів роботи, впроваджувати і застосовувати інноваційні підходи, бути активним учасником навчального процесу, якому під силу керувати своїми знаннями.

На сучасному етапі розвитку методики викладання іноземних мов особливий акцент ставиться на нові тенденції у відборі методів, що орієнтовані на ціль навчання – формування в студентів основних рис мовної особистості. Матеріал, що засвоюється завдяки таким методам, має сприйматися як інструмент та засіб соціальної взаємодії з партнерами.

Дослідження питання методу було й залишатиметься актуальним, оскільки інтеграція іноземної мови в усі сфери життя є неперервним та уже звичайним процесом.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Авторитетні наукові дослідження (О. Бойко [1], С. Гапонова [2], О. Пометун [4; 5], Н. Гупан [5], С. Терно [6] та ін.), присвячених дослідженню методів навчання іноземних мов, аналізують їхнє застосування переважно у системі середньої освіти, наголошуючи на розвитку критичного мислення учнів. У зарубіжній педагогіці та лінгводидактиці авторами пропонуються різні підходи до визначення поняття «метод навчання іноземних мов». Так, відомий дослідник Е. Антоні (Е. Antony) [7] зазначає, що метод – це загальний план упорядкованої подачі мовного матеріалу, який базується на обраному підході, рівень, на якому не лише теорія впроваджується в практику, а й завдяки якому визначаються зміст навчання і порядок подачі навчального матеріалу, пріоритетність навчання певних мовних явищ і мовленнєвих умінь. Дж. Річардс (J. Richards) та Т. Роджерс (T. Rodgers) [8] поняття методу розглядають на рівні задуму та планування, на якому визначаються цілі, програма навчання та з’ясовується роль учителя, учнів і навчальних матеріалів.

Мета статті – проаналізувати конструктивність методу «фішбоун», його основне значення і завдання; розглянути можливості застосування методу в організації навчальної діяльності студентів на заняттях з англійської мови у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У зарубіжній методичці *методи навчання іноземних мов*, залежно від підходу, можна поділити на три групи:

- *структурні* – розглядають мову як систему структурно пов’язаних елементів для кодування значення: граматико-перекладний (Grammar Translation) та аудіолінгвальний (Audiolingual Method) методи;

- *функціональні* – трактують мову як засіб для вираження чи виконання певних функцій: усний метод (Oral Approach), ситуативне навчання мови (Situational Language Teaching);

- *інтерактивні* (які особливої популярності набули у 80-х роках) – завдяки яким мова є засобом створення і підтримки соціальних відносин. При цьому до уваги береться те, як треба рухатися, діяти, вести перемовини і взаємодіяти під час спілкування: прямий (Direct Method), комунікативний (Communicative Language Teaching), мовчазний (Silent Way), натуральний методи (Natural Approach), мовне занурення (Language Immersion), сугестопедія (Suggestopedia), метод повної фізичної реакції (Total Physical Response).

Упродовж останніх років усе більш очевидно як для педагогів, так і здобувачів освіти, є потреба в розвитку критичного мислення. О. Пометун та Н. Гупан наголошують, що «критичне мислення – це мислення про мислення, коли людина аналізує власне мислення з метою його покращення, вдосконалення» [5].

Із педагогічної точки зору, критичне мислення слід розглядати, як чіткий перелік мисленнєвих операцій, яких поетапно, крок за кроком можемо навчати учнів. У зв’язку з цим під критичним мисленням розуміємо такий тип мислення, що характеризується здатністю людини:

- бачити проблеми і ставити запитання;
- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;

- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
 - робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [4].

На заняттях з англійської мови викладачі доволі часто практикують роботу в парах та групах, оскільки такий спосіб діяльності значно підвищує тривалість студентського мовлення, коли одночасно розмовляють 10-15 студентів, а не один чи двоє. Таким чином, робота в парах та групах дає змогу студентам вільно використовувати мову, заохочує їх до співпраці. Оскільки контроль з боку викладача практично непомітний, робота в парах та групах змушує студентів зосереджуватися і брати активну участь у виконанні завдань, допомагаючи один одному у вивченні мови.

Одним із ефективних методів вивчення іноземної мови, який доволі часто використовується у ході роботи в парах та групах, є порівняно новий метод «фішбоун» (з англ. «риб'яча кістка», «риб'ячий скелет»), який передусім спрямований на розвиток критичного мислення студентів в наочно-змістовній формі. Його суть полягає у встановленні причинно-наслідкових взаємозв'язків між об'єктом аналізу і пошуком обґрунтованого вибору; у постановці проблеми, яка розглядається на занятті, визначенні її аспектів і знаходженні аргументів та фактів на підтвердження наявної точки зору на цю проблему, що дозволяє розвивати навички роботи з інформацією, вміння аналізувати і вирішувати проблеми.

В основу методу «фішбоун», за О. Бойко, покладено схематичну діаграму у формі риби-якого скелета. У світі така діаграма широко відома під ім'ям Ішікави (Ісікави) – японського професора, який винайшов метод структурного аналізу причинно-наслідкових зв'язків. Схема «фішбоун» являє собою графічне зображення, що дає змогу наочно продемонструвати в процесі аналізу певні причини конкретних подій, явищ, проблем, відповідні висновки або результати обговорення [1].

Варто зазначити, що схеми «фішбоун» дають можливість:

- організувати роботу учасників у парах або групах;
- розвивати критичне мислення та креативність;
- візуалізувати взаємозв'язок між причинами і наслідками;
- співпрацювати.

Схема «фішбоун» може бути складена заздалегідь, зокрема її можна зробити в кольорі. За їх відсутності можна скористатися звичайним ватман або намалювати схему на шкільній дошці кольоровою крейдою.

Залежно від спеціальності студентів, бажання і фантазії викладача схема може мати горизонтальний або вертикальний вигляд. Суть методу «фішбоун» форма схеми не змінює, тому це особливо не має значення, однак найчастіше використовують більш природну форму риби – горизонтальну (див. рис. 1).

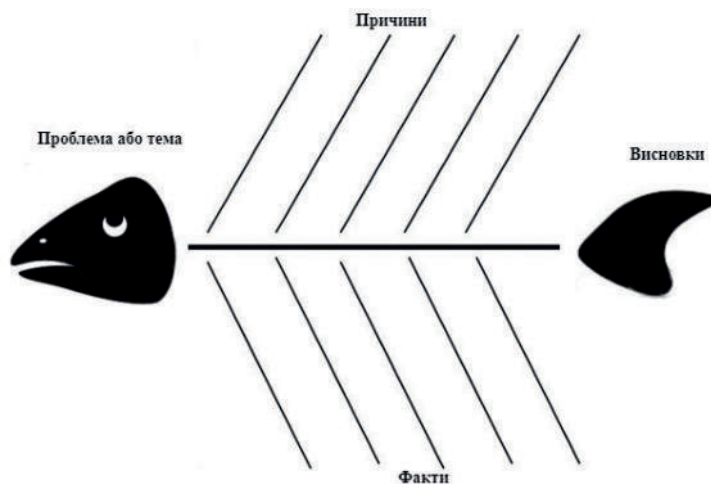

Рис. 1. Горизонтальна схема «фішбоун»

Схема включає чотири основні блоки, представлені у вигляді голови, хвоста, верхніх і нижніх кісток. При цьому сполучною ланкою виступає основна кістка – хребет риби.

Таким чином, фішбоун – це візуалізована графічна схема у вигляді риби-якого скелета, кожен сегмент якого має такі дидактичні функції:

- **голова** – проблема, запитання або тема, які підлягають аналізу;
- **верхні кістки** (розташовані праворуч при вертикальній формі схеми або під кутом 45 градусів зверху при горизонтальній) – основні поняття теми, причини, які призвели до проблеми;
- **нижні кістки** (зображуються навпаки) – факти, що підтверджують наявність сформульованих причин або суть понять, зображених на схемі;
- **хвіст** – відповідь на поставлене запитання, висновки, узагальнення.

Приєм «фішбоун» передбачає ранжування понять. Всі записи повинні бути короткими, точними, лаконічними і відображати лише суть понять.

Схема «фішбоун» може бути використана як окремий методичний прийом, необхідний для аналізу певної ситуації, так і стратегія цілого заняття. Найефективніше її застосовують під час узагальнення і систематизації знань, коли матеріал за темою вже пройдено і необхідно привести всі вивчені поняття до чіткої системи, що передбачає розкриття і засвоєння зв'язків, а також відносин між її елементами.

Таким чином, студентам пропонується інформація (текст, відеофільм) проблемного змісту і схема «фішбоун» для систематизації цього матеріалу. Роботу щодо заповнення схеми можна проводити як індивідуально, так і в парах чи групах. Важливим етапом застосування технології «фішбоун» є презентація отриманих результатів роботи.

Вона повинна підтвердити комплексний характер проблеми у взаємозв'язку всіх її причин і наслідків. Іноді при заповненні схеми студенти стикаються з тим, що причин проблеми, яка винесена на обговорення, більше, ніж аргументів, які доводять її наявність. Це виникає внаслідок того, що припущень і в житті завжди більше, ніж фактів, що їх підтверджують. Зважаючи на це, деякі нижні кістки можуть так і залишитися незаповненими. Далі у процесі заняття викладач діє на власний розсуд: пропонує далі досліджувати проблему або ж спробувати зробити висновки та узагальнення.

Оволодівши технологією «фішбоун», викладач може з успіхом її застосовувати на будь-якому занятті.

Пропонуємо приклад використання методики «фішбоун» на занятті з англійської мови.

Індивідуальна робота. Усі студенти слухають однаковий текст, який необхідно проаналізувати. Після цього перед кожним ставиться мета – упродовж 10 хвилин заповнити схему «риб'ячий скелет». По закінченні цієї роботи відбувається обговорення результатів, обмін думками і заповнення загальної схеми на дошці.

Робота в групах. Викладач ділить студентів на групи. Кожна група отримує текст. Читання тексту відбувається індивідуально, а його обговорення – в групах. Загальна схема «фішбоун» заповнюється на основі думок усіх груп.

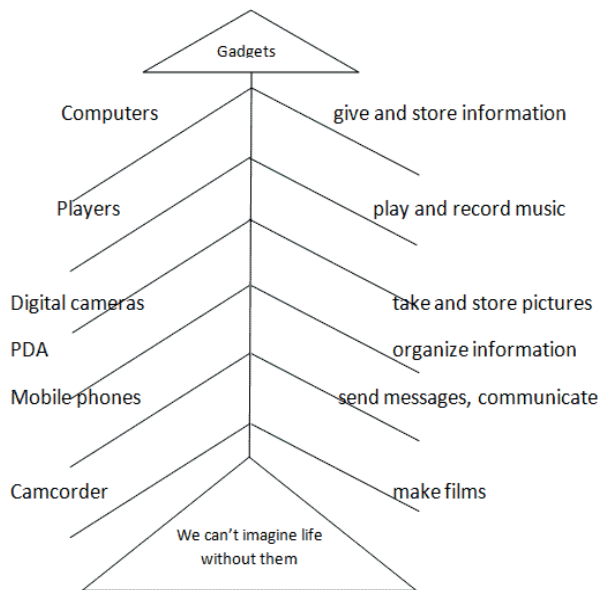

Рис. 2

Отже, завдяки методу «фішбоун» можна знайти вирішення будь-якої складної ситуації, при цьому щоразу виникають нові думки та нові ідеї.

Висновки. Зважаючи на викладене нами вище, зазначимо, що метод «фішбоун» насамперед спрямований на з'ясування чи вирішення проблеми шляхом формулювання суперечливих запитань, на основі аналізу та опрацювання інформації. При цьому відбувається розвиток студентського мовлення (коли студент не думає над граматичними правилами, а просто розкриває суть питання), здобувачі освіти здобувають уміння орієнтуватися у мовній ситуації, вчать бути активними учасниками навчального процесу.

Даний метод належить до інноваційних педагогічних технологій критичного мислення, що відповідає новим вимогам, що ставить сьогодні парадигма вищої школи щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, коли увага переноситься

Варто зазначити, що такий метод дає змогу студентам «розбити» загальну проблемну тему на низку причин, фактів та аргументів. Прагматика «фішбоун» допоможе реципієнтам зрозуміти важливість аргументації, а також те, що кожна проблема – багатогранна, може мати кілька причин, що впливають одна на одну. Очевидно, що він є дієвим інструментом у вивченні різноманітних тем на заняттях з іноземної мови на зразок «Gadgets in modern life» або «How to be fit?» тощо.

Упровадження і використання «фішбоун» здійснюється таким чином:

- після спільного обговорення вищезначеної проблемної теми під модерацією викладача студенти записують її чітке формулювання у полі «проблема»;

- згодом, завдяки аналізу інформації за темою (з текстових матеріалів, фільмів тощо) студенти виокремлюють причини та аргументи, що їх підтверджують. Часто з'ясовується, що причин є більше, ніж аргументів. У такому випадку варто пояснити студентам, що це – природно, адже бувають ситуації, коли причини ще не мають логічного пояснення і вважаються поки лише припущеннями;

- шляхом аналізу «причин-аргументів» студенти формулюють висновок, який записується в останній частині «фішбоун» (див. рис. 2, 3).

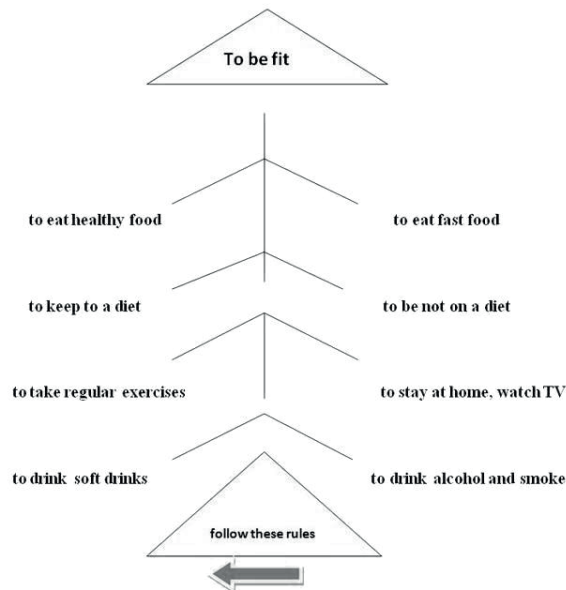

Рис. 3

на процес набуття студентами знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, що трансформуються в компетенції. За своєю сутністю використання методу «фішбоун» має інноваційний характер, адже: вимагає від здобувачів освіти застосування нових знання, спираючись на засвоєний раніше матеріал; виробляє вміння діяти і приймати рішення самостійно чи в складі команди, спільно приходити до кінцевого результату, шукати, компонувати і застосовувати нову інформацію, використовуючи різноманітні технології для виконання конкретних завдань; розвиває критичне мислення і прагнення до творчості та саморозвитку; формує бажання і здатність навчатися самостійно.

Подальші наші дослідження плануємо спрямувати на вивчення наукових підходів до методики викладання іноземних мов у іншомовному науковому просторі та пошук можливостей їх імплементації у вітчизняній системі вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко О. Метод «фішбоун» (рыбий скелет): что это такое, формы работы на уроке и примеры / О. Бойко. URL: <http://www.getsoch.net/metod-fishboun-rybij-skelet-cto-eto-takoe-formy-raboty-na-uroke-i-primery/> (дата звернення: 20.02.2020).
2. Гапонова С. В. Сучасні методи викладання іноземних мов за рубежом / С. В. Гапонова // Іноземні мови. – 1998. – № 1. – С. 24–31.
3. Метод для критичного аналізу інформації Fishbone // На Урок. URL: <https://naurok.com.ua/post/metod-dlya-kritichnogo-analizu-informaci-fishbone> (дата звернення: 28.02.2020).
4. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку) / О. Пометун. URL: <http://pus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2> (дата звернення: 03.03.2020).
5. Пометун О. Як розвивати критичне мислення / О. Пометун, Н. Гупан. URL: lib.iitta.gov.ua/.../1/стаття%20Пометун%20Гупан%20Критичне%20мислення.pdf (дата звернення: 03.03.2020).
6. Терно С. Методика розвитку критичного мислення у школярів у процесі навчання історії / С. Терно. URL: sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/Terno_Methodology.pdf (дата звернення: 20.02.2020).
7. Antony E. M. Approach, method and technique // Teaching English as a Second Language; ed. by H. B. Allen. – New York : McGraw-Hill, 1965. – P. 93–97.
8. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and methods in language teaching Cambridge University Press, 2001. Mode of access. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Language_education-cite_ref-Diller_1-2 (дата звернення: 20.02.2020).
9. Sokol M., Tsaryk O., Wychruszcz A. International concept system as a strategic way of modern science development // Society. Integration. Education. Proceedings of the international scientific conference. – Rezekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, 2019. – Vol. 1. – P. 533–543.

Дата надходження до редакції: 07.04.2020 р.